

Gábrity Eszter, PhD student:

A szabadkai kétnyelvű egyetemisták nyelvhasználatának néhány jellemvonásáról

ABSTRACT

Use of language in bilingual students in Subotica...

The present study aims at the investigation of the language use of Hungarian-Serbian bilingual students of higher education in Vojvodina. This study reports on the extent to which bilinguals' Hungarian language use is influenced by Serbian language among young adults who attend a higher educational institution in Vojvodina. It is hypothesized that the language use of bilingual students differs from that of monolingual students as a natural consequence of language contact situation. Since bilingual communities' language behavior is constantly affected by the phenomena of minority language used in majority language environments and for the reason that bilinguals face the need of using two languages on daily basis, the interference between the two languages inevitably occurs.

In order to test the possible distinctions between the language behaviour of monolingual and bilingual speakers, 212 respondents including both bilingual and monolingual students of higher education were asked to participate in the present empirical research. The instrument of questionnaires was used to examine the influence of Serbian language on Hungarian language use of bilingual students in Vojvodina which enabled systematic comparison between data provided by the respondents.

The findings of the present study show that the patterns of Hungarian-Serbian bilinguals' language use differ from that of monolingual speakers in Hungary. The contact influence of Serbian on the Hungarian language use of bilingual students in Vojvodina has detectable effects on structural features of certain linguistic variables. The difference in the patterns of language behavior between bilingual and monolingual students, however, is not outstanding. Minor differences can be observed concerning the choice and preference of standard versus non-standard variants of linguistic variables. Remarkable changes or signs of language attrition in the Hungarian language use of bilingual students in comparison to the language use of monolingual Hungarians in Hungary cannot be confirmed.

#

Jelen dolgozatban a szabadkai magyar-szerb kétnyelvű egyetemisták nyelvhasználatára irányuló empirikus kutatás eredményeit kívánom ismertetni. A kutatás célja, hogy választ adjon arra a kérdésre: vajon megfigyelhető-e a szerb nyelv hatása a magyar-szerb kétnyelvűek nyelvhasználatában, továbbá a felsőoktatási intézmény oktatási nyelve kihatással van-e a nyelvkontaktus mértékére.

1. Kutatás tárgya, fogalmi keretei és hipotézise

Jelen dolgozatban kétnyelvűnek tekintem mindazokat az egyéneket, „akik a mindennapi érintkezései során két nyelvet kommunikatív, szocio-kulturális szükségleteinek megfelelően (szóban és/vagy írásban, illetőleg jelelt formában) rendszeresen használ” (Bartha

1999: 85-86). Továbbá magyar-szerb kétnyelvűnek mindazokat az egyéneket, akik a magyar nyelvet tekintik anyanyelvüknek, úgy vélik jobban beszélik anyanyelvüket a környezetnyelvhez képest, emellett pedig rendszeresen használják a szerb nyelvet, illetve az államnyelvre vonatkozó ismereteik magas szintűek.

A kutatás abból az előfeltevésekből indul ki, hogy a kétnyelvű közösségek tagjai körében gyakori és természetes jelenség az egyének által beszélt nyelvek egymásra való hatása. Abból eredően, hogy a vajdasági két-, igen gyakran többnyelvű egyének az általuk beszélt nyelveket felváltva, napi rendszerességgel, élethelyzeteik számos és eltérő területén használják, a nyelvkontaktus jelensége elkerülhetetlen, sok esetben szükségszerű következmény. A beszélők az általuk ismert nyelveket nem minden esetben tudják elszigetelni egymástól, ezért azok folyamatos kölcsönhatásban állnak (Mackey 2004). Régiókban használt nyelvekre nem jellemző a mély strukturális változásokat okozó nyelvi kontaktushatás, ami az egyes nyelvek rendszerének komoly változtatásához vezetne, azonban a kétnyelvű beszélők nyelvhasználatában gyakran érhető tetten az egyik nyelv bizonyos elemeinek megléte a másik nyelvben. Fontos tisztában lenni azzal, hogy a két nyelvi rendszer állandó érintkezése és egymásra való hatása a kétnyelvű nyelvhasználat során teljesen természetes és más többnyelvű közösségekre egyaránt jellemző jelenség.

A vajdasági magyar-szerb kétnyelvű közösségek esetében megfigyelhető, hogy az államnyelv hatásának intenzitása az erősebb, mely a két nyelv eltérő, kiegyensúlyozatlan politikai, társadalmi, gazdasági és oktatási státuszából ered. Az államnyelv használata a legelterjedtebb és legelfogadottabb az említett szférákban, míg a magyar nyelv használata inkább a kevésbé hivatalos, személyes és informális helyzetekre jellemzőbb. A magyarra gyakorolt kontaktushatás abból ered, hogy a szerb nyelv magasabb presztízzsel rendelkezik, használata több beszélőre terjed ki és sokkal szélesebb területen is érvényesül használata szemben a magyar nyelvvel (Göncz 1999, 2005).

Jelen kutatás célja, hogy empirikus adatgyűjtés segítségével vizsgálja az esetleges nyelvi kontaktushatás meglétét a szabadkai magyar-szerb kétnyelvű egyetemisták nyelvhasználatában. Továbbá pedig választ keres arra a kérdésre, hogy vajon hatással van-e a nyelvi kontaktus mértékére azon tény, hogy a kétnyelvű egyén magyar vagy szerb oktatási intézmény diákja.

Hipotézisem szerint az államnyelv magyar nyelvre tett kontaktushatása az adatok elemzése során megfigyelhetővé válik, továbbá a szerb nyelv magyarra tett hatása erősebben körvonalazódik a szerb oktatási rendszerben résztvevő magyar-szerb kétnyelvűk körében.

2. Módszertan

Az empirikus felmérés adatait 156 magyar-szerb egyetemista szolgáltatta, akik 18 és 25 év közöttiek, továbbá jelenleg Szabadka község valamely felsőoktatási intézményének tagjai. 78 fő magyar nyelven hallgatja az egyetemi/főiskolai előadásokat, továbbá magyar nyelven teszi le vizsgáit, míg az egyetemisták/főiskolások másik fele a felsőoktatási intézményben tartott óráik legnagyobb hányadát szerb nyelvet hallgatja, illetve szerb nyelven is vizsgázik. A teljes vizsgálati mintát tekintve az adatközlők közül 121 volt nő, 35 pedig férfi. A vajdasági kétnyelvű adatközlők válaszainak és nyelvhasználati sajátosságait magyarországi magyar kontrollcsoport válaszaihoz hasonlítottam az esetleges különbségek demonstrálása érdekében. A kontrollcsoport 56 főből állt, akik szintén egy felsőoktatási intézmény diákjai, továbbá 18 és 25 év közöttiek. Közülük 35 volt nő, 21 pedig férfi.

Adatgyűjtés eszközeként a kérdőíves módszert alkalmaztam a válaszok számszerűsíthetősége és összehasonlíthatósága érdekében. A kérdőív első felében általános információkat gyűjtöttem az adatközlőkről (nem, életkor, anyanyelv, idegen nyelvi ismereteik, magyar és szerb nyelv használatának körülményei, gyakorisága). A kutatás többek

között nyolc olyan nyelvi változót tesztelt, melyek a szerb nyelv kontaktushatásának esetleges meglétét kívánta mérni. A kérdőív öt eltérő feladattípust tartalmazott. Többnyire kétagú nyelvi változó változatai közül kellett kiválasztania az adatközlőnek az alapján, hogy melyiket tartotta nyelviileg természetesebbnek vagy helyesebbnek. A produkciós, kiegészítési feladatok esetében az alanyok maguk egészítették ki a mondatokat némely esetben szavakkal, más esetben pedig toldalékokkal. A felmérésben szereplő feladatok kétharmadát az 1996-ban elvégzett szociolingvisztikai kutatás (Göncz 1999) során tesztelt nyelvi változókat tartalmazta, egyharmad részben pedig általam kitalált nyelvi változókat, melyek azonban nem tértek el a 96-os kutatásban használtak típusától.

Az adatelemzés és feldolgozás az SPSS program 9.0-s verziójával történt.

3. Adatelemzés

3.1. Analitikus szerkezet

A magyar nyelv agglutináló természetéből eredően a szintetizáló szerkezeteket kedveli, azaz összetettebb szerkezeteket képez, mint például *hegedül, fészülködik* vagy *sminkel* (Lanstyák és Szabó Mihály 1997: 74). Ezzel szemben a szerb nyelvre jellemzőbb az analitikus szerkezetek használata, a két vagy annál több szókapcsolatok létrehozása, azaz *hegedün játszik* vagy *sminkeli magát*.

A kérdőívben háromszor fordultak elő az analitikus szerkezet tesztelésére irányuló kérdések, melyek közül az első a kodifikált, míg a második a kontaktus változat.

Unom már ezt a sok buszozást. / Unom már ezt a sok utazást busszal.

Tanító néni, fáj a fejem. Kimehetek? / Tanító néni, fáj a fejem. Ki tudok menni?

Ivett a tükör előtt sokat fészülködött. / Ivett a tükör előtt sokat fészülte magát.

1. táblázat: Az adatközlők analitikus és szintetizáló szerkezetekre irányuló nyelvhasználatát vizsgáló feladatok eredményei

Nyelvi változó	Kodifikált változat elfogadása			Kontaktus változat elfogadása				
		MKE	SZKE	KCS		MKE	SZKE	KCS
buszozást / utazást busszal	N	74	61	55	N	4	16	1
	%	94,9	78,2	98,2	%	5,1	21,8	1,8
kimehetek / ki tudok menni	N	75	73	56	N	2	5	0
	%	96,2	93,6	100	%	3,8	6,4	0
fészülködött / fészülte magát	N	73	66	52	N	5	12	3
	%	93,6	84,6	92,9	%	6,4	15,4	7,1
Összesen	%	94,90	85,47	97,03	%	5,1	14,53	2,97

MOK: Magyar nyelven tanuló magyar-szerb kétnyelvű egyetemisták

SZOK: Szerb nyelven tanuló magyar-szerb kétnyelvű egyetemisták

KCS: Kontrolcsoport

N: Adatközlők száma

A kétnyelvű adatközlők közül a magyar oktatási rendszerben résztvevők 94,90%-a vélte a kodifikált változatot természetesebbnek a kontaktusváltozathoz képest. Hozzájuk képest kevesebben vélték úgy a szerb oktatási rendszerben résztvevők közül, hogy az analitizáló szerkezet a természetesebb (85,47%). A kontrollcsoport tagjai tartották a kodifikált változatot helyesnek a legtöbb alkalommal.

3.2. Szórend

A magyar nyelvre kevésbé tartják jellemzőnek a jelzői értékű hátravetett határozók előfordulását (például *a falon lévő kép*), míg a szerb nyelvben jelen van és használatos a szóban forgó szerkezet (például *a kép a falon*) (Grétsy és Kovalovszky 1985: 1083-1084).

A kérdőívben szereplő mondatok az alábbiak voltak, melyek közül a kodifikált változat ismét az első helyen szerepel:

A Péterrel való találkozást jó jelnek tartotta. / A találkozást Péterrel jó jelnek tartotta.

A falon levő grafiti nem az én művem. / A grafiti a falon nem az én művem.

Az épület bejárata a másik oldalon van. / A bejárat az épületbe a másik oldalon van.

2. táblázat: Az adatközlők válaszai a szórendi változó esetében

Nyelvi változó	Kodifikált változat elfogadása			Kontaktus változat elfogadása				
		MKE	SZKE	KCS		MOK	SZOK	KCS
Péterrel való találkozás / találkozás Péterrel	N	67	68	51	N	11	10	5
	%	85,9	87,2	91,1	%	14,1	12,8	8,9
épület bejárata / bejárat az épületbe	N	76	73	55	N	2	5	1
	%	97,4	93,6	98,2	%	2,6	6,4	1,8
falon levő grafiti / grafiti a falon	N	58	68	47	N	20	10	8
	%	74,4	87,2	83,9	%	25,6	12,8	16,1
Összesen	%	85,90	89,33	91,07	%	14,10	10,67	8,93

A szerb nyelven tanuló kétnyelvű diákok vélték a kodifikált változatokat a leggyakrabban helyesnek és természetesebbnek (89,33%), míg a magyar nyelven tanuló társaik 3,43%-kal többször jelölték a kontaktusváltozatot természetesebbnek, összesen 85,91%-uk. A kétnyelvűek válaszához viszonyítva a kontrollcsoport vélte a legkevesebb alkalommal a kontaktusváltozatot nyelvileg elfogadhatónak, hiszen 91,07%-uk jelölte be a kodifikált változatot helyesnek.

3.3. Segédigét tartalmazó szerkezetek szórendje

A segédigét tartalmazó főnévi igeneves szókapcsolatok szórendjét kétféleképpen alakulhat. Ha a főnévi igenevet követi a segédige a mondat üzenete semleges, a beszélő nem kíván hangsúlyt fektetni üzenetére (*Most mennünk kell*). Amennyibe a segédigét követi a főnévi igenév, kiemelésről beszélhetünk, a beszélő pedig hangsúlyozni kívánja mondanóját

(*Most kell mennünk.*) (Deme 1962: 485, 491). A szerb nyelvben kizárólag e utóbbi szórend előfordulása jellemző.

A kérdőívben előforduló mondatok az alábbiak voltak:

Ezzel az eshetőséggel is kell számolni. / Ezzel az eshetőséggel is számolni kell.

Itt van még Péter? – Igen, de már menni készül. / Igen, de már készül menni.

Apa dugóba került, még várni kell rá. / Apa dugóba került, kell rá még várni.

3. táblázat: Az adatközlők válaszai a segédigét tartalmazó szórendi változó esetében

Nyelvi változó	Kodifikált változat elfogadása			Kontaktus változat elfogadása				
		MKE	SZKE	KCS		MOK	SZOK	KCS
számolni kell / kell számolni	N	74	74	56	N	4	4	0
	%	94,9	94,9	100	%	5,1	5,1	0
még várni kell rá / kell rá még várni	N	73	72	56	N	3	6	0
	%	93,6	92,3	100	%	6,4	7,7	0
menni készül / készül menni	N	75	77	56	N	3	1	0
	%	96,2	98,7	100	%	3,8	1,3	0
Összesen	%	94,9	95,3	100	%	5,1	4,7	0

A tanulmányaikat szerb nyelven folytató egyetemisták 95,3%-a találta a kodifikált változatot természetesebbnek. Hozzájuk képest a magyar nyelven tanuló diákok 94,9%-a tartotta ugyanazt a változatot helyesebbnek a kontaktusváltozattal szemben. A kontrollcsoport tagjának mindegyike a kodifikált változatot preferálta, egyikük sem vélte a kontaktusváltozatot helyesnek vagy természetesnek.

3.4. Redundáns névmás

A magyar nyelvben a tárgyként álló személyes névmás használata indokolatlanná válik, ha a mondat tárgyias ragozású, kivéve, ha hangsúlyozni vagy kiemelni kívánunk. Például *Kérdéses, hogy átengednek a vizsgán.*, illetve *Kérdéses, hogy átengednek téged a vizsgán.* A két mondat közül utóbbi esetben hangsúlyozott a mondat tárgya, azaz a *téged*. Mivel a szerb nyelv nem rendelkezik tárgyias ragozással a tárgy megjelölése mindig szükséges (Göncz 1999: 153).

A redundáns névmások elfogadásának vagy elutasításának gyakoriságát az alábbi mondatok kívánták mérni. Ismét az első mondat a kodifikált változat.

Tegnap láttalak a tévében. / Tegnap láttalak téged a tévében.

Találkoztam Hedviggel, és megkértem, hogy vegyen nekem egy kiflit. / Találkoztam Hedviggel, és megkértem őt, hogy vegyen nekem egy kiflit.

Éreztem, hogy nem fogjuk egymást kedvelni Péterrel, amint megpillantottam. / Éreztem, hogy nem fogjuk egymást kedvelni Péterrel, amint megpillantottam őt.

4. táblázat: Az adatközlők válaszai a redundáns névmások tesztelése során

Nyelvi változó	Kodifikált változat elfogadása			Kontaktus változat elfogadása				
		MKE	SZKE	KCS		MKE	SZKE	KCS
látalak / látalak téged	N	75	67	56	N	3	11	1
	%	96,2	85,9	100	%	3,8	14,1	1,8
megkértem / megkértem őt	N	74	68	52	N	4	9	4
	%	94,9	87,2	92,9	%	5,1	11,5	7,1
megpillantottam / megpillantottam őt	N	61	45	33	N	17	33	23
	%	78,2	57,7	58,9	%	21,8	42,3	41,4
Összesen	%	89,77	76,93	83,93	%	10,23	22,63	16,76

A redundáns névmások tesztelésére irányuló változók összesített eredményei szerint a magyar nyelven tanuló kétnyelvű adatközlők vélték úgy a legtöbb esetben, hogy a személyes névmás mondatban való megléte felesleges (89,77%). A kontrollcsoport ennél kevesebb alkalommal találta helyesnek a névmást nem tartalmazó mondatot (83,93%). A szerb nyelven tanuló kétnyelvű diákok vélték legritkábban elfogadhatónak a kodifikált változatot az előző két csoporthoz képest (76,93%).

3.5. Földrajzi nevekkel használatos viszonyragok

A földrajzi nevekhez kül- illetve belviszonyrag járulhat attól függően, hogy a földrajzi név belföldinek vagy külföldinek „minősül”. Azaz Magyarország határain belül található földrajzi nevek külviszonyragot kapnak (például *Koszovón*), míg a határon túliak belviszonyragot (például *Koszovóban*). Azonban számos kivétele van ennek a szabálynak (Grétsy és Kovalovszky 1985). A határ egyik illetve másik oldalán élő egyének számára azonban kétségtelenül más számít belföldnek és külföldnek.

A kérdőívben előforduló mindhárom földrajzi név a történelmi Magyarország határain kívül helyezkedik el:

Koszovóban folytatódnak a tárgyalások az albánok és a szerbek között. / Koszovón folytatódnak a tárgyalások az albánok és a szerbek között.

Múlt héten Podgoricában jártam. / Múlt héten Podgoricán jártam.

Az egyik ismerősöm fia Craiovában volt katona. / Az egyik ismerősöm fia Craiován volt katona.

5. táblázat: Az adatközlők válaszai a földrajzi nevekkel használt kül- vagy belviszonyragok tesztelése során

Nyelvi változó	Kodifikált változat elfogadása			Kontaktus változat elfogadása				
		MKE	SZKE	KCS		MKE	SZKE	KCS
Koszovóban /								

Koszovón	N	47	60	54	N	30	18	2
	%	60,3	76,9	96,4	%	39,7	23,1	3,6
Craiovában / Craiován	N	25	35	42	N	53	43	14
	%	32,1	44,9	75	%	67,9	55,1	25
Podgoricában / Podgoricán	N	28	45	38	N	50	32	18
	%	35,9	57,7	67,9	%	64,1	42,3	32,1
Összesen	%	42,77	59,83	79,76	%	57,23	40,17	20,24

A tanulmányaikat magyar nyelven folytató kétnyelvű diákok több mint fele vélte a belviszonyranggal ellátott változatot természetesebbnek (57,23%), míg a szerb nyelven tanuló diákok 59,83%-a mutatott preferenciát a külviszonyranggal ellátott változat iránt. A kontrollcsoport 79,76%-a választotta a kodifikált változatot.

3.6. Többes szám

A főnevek egyes és többes számára vonatkozó nyelvhasználati sajátosságokat két típusú nyelvi változó tesztelte.

A magyar nyelvben a páros testrészekre (például *szem, láb*) és a hozzájuk tartozó ruhadarabokra (például *cipő*) való utalást magyarosabbnak tartják, ha az egyes számban történik (Lanstyák és Szabómihály 1997), míg a többes számú használatuk az indoeurópai nyelvekre, így a szerb nyelvre is jellemzőbb.

Akkor is egyes számban utalunk az egyes főnevekre, ha azok azonos csoportba tartoznak vagy hasonló jellemvonásokkal rendelkeznek és általános értelemben utalunk rájuk, például *Barackot szedünk.*, nem pedig **Barackokat szedünk.* (Grétsy és Kovalovszky 1985: 296). Ezzel ellentétben a szerb nyelv ragaszkodik a főnév többes számú használatához ugyanezekben az esetekben.

A kutatásban előforduló mondatok, melyek a főnevek egyes vagy többes számú használatának gyakoriságát kívánták mérni a következők voltak. Az első két feladatban két választási lehetőség állt az egyetemisták rendelkezésére, az utolsó feladat azonban arra kérte az adatközlőket, hogy maguk egészítsék ki a mondatot.

Nézd, milyen szép banánt árulnak az üzletben! / Nézd, milyen szép banánokat árulnak az üzletben!

Amint belenéztem tengerkék szemébe, tudtam, hogy ő az igazi. / Amint belenéztem tengerkék szeméibe, tudtam, hogy ő az igazi.

Erzsi néaninek fáj a szíve, Kati néaninek meg a lába is fáj. / Erzsi néaninek fáj a szíve, Kati néaninek meg a lábai is fájnak.

6. táblázat: Az adatközlők válaszai a főnevek egyes illetve többes számú használatának tesztelése során

Nyelvi változó	Kodifikált változat elfogadása			Kontaktus változat elfogadása		
	MKE	SZKE	KCS	MKE	SZKE	KCS

banánt / banánokat	N	72	62	42	N	6	16	14
	%	92,3	79,5	75	%	7,7	20,5	25
szemébe / szemeibe	N	65	62	37	N	13	16	19
	%	83,3	79,5	66,1	%	16,7	20,5	33,9
lába / lábai	N	4	3	3	N	67	64	52
	%	5,1	3,8	5,4	%	94,9	96,2	94,6
Összesen	%	60,23	54,26	48,84	%	39,77	45,74	51,16

A főnevek többes és egyes számú használatára vonatkozó válaszok szerint a magyar nyelven tanuló kétnyelvű egyetemisták vélték a kodifikált változatot a legtermészetesebbnek (60,23%), míg a másik kétnyelvű csoport kevesebb alkalommal fogadta el ugyanezt a változatot helyesnek (54,26%). Rendkívül érdekes, hogy a kontaktusváltozatot a kontrollcsoport tagjai tartották leggyakrabban helyesnek (48,84%).

3.7. Hasonlítás

A magyar nyelvben a hasonlítás során alkalmazott toldalék –nál/-nél. Némely nyelvjárásban a –tól/-től előfordulása is gyakori hasonlításakor (Grétsy és Kovalovszky 1985: 402-403), mely a szerb nyelvben használt *od* előjáró kontaktushatásának lehetséges következménye.

A kérdőívben három alkalommal szerepelt a hasonlítás tesztelésére irányuló feladat, melyek közül kettő volt produktív, azaz az adatközlő maga egészítette ki a mondatokat a hasonlító toldalékkal.

Az osztályban senki sem magasabb nála. / Az osztályban senki sem magasabb nála.

Patrícia magasabb Klaudiánál pedig egy évvel fiatalabb. / Patrícia magasabb Klaudiától pedig egy évvel fiatalabb,

Jani a legokosabb az egész iskolában, még a tanárnál is jobban tudja a fizikát. / Jani a legokosabb az egész iskolában, még a tanártól is jobban tudja a fizikát.

7. táblázat: Az adatközlők válaszai a hasonlításakor használat toldalékok tesztelésére során

Nyelvi változó	Kodifikált változat elfogadása			Kontaktus változat elfogadása				
		MKE	SZKE	KCS		MKE	SZKE	KCS
nála / mint ő	N	66	67	51	N	12	11	5
	%	84,6	91,1	92,9	%	15,4	8,9	7,1

-nál / -tól	N	66	65	53	N	12	9	2
	%	84,6	83,3	94,6	%	15,4	16,7	5,4
-nál / -tól	N	34	32	55	N	43	41	1
	%	43,6	41	98,2	%	56,4	59	1,8
Összesen	%	70,93	71,80	95,23	%	29,07	28,2	4,77

3.8. Feminizálás

A magyar nyelvben a nemekre való utalás nem grammatikalizálódott, tehát ha jelölni szeretnék a foglalkozásnevek esetében, hogy hölgyről van szó, akkor a *nő* utótaggal tesszük ezt (például *fodrásznő*, *orvosnő*). Erre azonban csak akkor szokott sor kerülni, ha hangsúlyozni kívánjuk az illető személy nemét és az más módon nem válik nyilvánvalóvá. Felesleges azonban a nő utótaggal ellátott foglalkozásnevek használata, ha a mondat egyértelművé teszi a szóban forgó személy nemét (Göncz 1999). Ez azonban nem figyelhető meg a szerb nyelvben, mely mindvégig ragaszkodik a foglalkozás vagy férfi, vagy pedig női formájának használatához a szóban forgó személy nemének megfelelően (például *glumac-glumica*).

A kérdőívben mindhárom alkalommal az adatközlőnek kellett befejeznie a mondatot a megfelelő szó beírásával.

Kovács Julit már régóta ismerem. Mióta ideköltöztünk, nála csináltatom a frizurámat, vagyis ő a fodrászom. / Kovács Julit már régóta ismerem. Mióta ideköltöztünk, nála csináltatom a frizurámat, vagyis ő a fodrásznőm.

Anyám egy középiskolában tanít, ő tehát tanár. / Anyám egy középiskolában tanít, ő tehát tanárnő.

Az egyik barátnőm most végzett a jogi egyetem és már fel is vették egy ügyvédi irodába, így ő már igazi ügyvéd. / Az egyik barátnőm most végzett a jogi egyetem és már fel is vették egy ügyvédi irodába, így ő már igazi ügyvédnő.

8. táblázat: Az adatközlők válaszai a feminizált foglalkozásnevek tesztelésére során

Nyelvi változó	Kodifikált változat elfogadása			Kontaktus változat elfogadása				
		MKE	SZKE	KCS		MKE	SZKE	KCS
fodrászom / fodrásznőm	N	11	7	2	N	67	69	52
	%	14,1	9	3,6	%	85,9	91	96,4
tanár / tanárnő	N	67	61	29	N	11	14	27
	%	85,9	78,2	51,8	%	14,1	21,8	47,2

ügyvéd / ügyvédnő	N	14	11	4	N	63	66	47
	%	17,9	14,1	7,1	%	82,1	85,9	92,9
Összesen	%	39,30	33,76	20,83	%	60,70	66,24	79,17

Mindhárom csoport esetében megfigyelhető a foglalkozásnevek feminizált formájának preferálása, azaz a kontaktusváltozat használata a kodifikált változattal szemben. A kontrollcsoport produkálta a kontaktusváltozatot a leggyakrabban (79,17%). Hozzájuk viszonyítva már kevesebb alkalommal használták a foglalkozás feminin változatát a szerb nyelven tanuló kétnyelvű egyetemisták (66,24%), míg a legkevesebb alkalommal a magyar nyelven tanuló kétnyelvű diákok alkalmazták a foglalkozásnév női változatát (60,70%).

4. Az adatok összesítése

9. táblázat A kutatás során vizsgált nyelvi változókra adott válaszok összesített táblázata

Nyelvi változók	Kodifikált változat elfogadása			Kontaktus változat elfogadása		
	MKE	SZKE	KCS	MKE	SZKE	KCS
Analitikus szerkezet	94,9	85,47	97,03	5,1	14,53	2,97
Szórend	85,9	89,33	91,07	14,1	10,67	8,93
Segédigét tartalmazó szerkezetek szórendje	94,9	95,3	100	5,1	4,7	0
Redundáns névmás	89,77	76,93	83,93	10,23	22,63	16,76
Földrajzi nevekkkel használatos viszonyragok	42,77	59,83	79,76	57,23	40,17	20,24
Többes szám	60,23	54,26	48,84	39,77	45,74	51,16
Hasonlítás	70,93	71,8	95,23	29,07	28,2	4,77
Feminizálás	39,3	33,76	20,83	60,7	66,24	79,17
Összesen	72,34%	70,84%	77,09%	27,66%	29,11%	23%

A kutatás során tesztelt nyolc nyelvi változó eredményeinek összesítése szerint a kontaktusváltozatokat a tanulóikat szerb nyelven folytató kétnyelvű egyetemisták preferálták (29,11%). A magyar nyelven tanuló kétnyelvű egyetemisták valamennyivel kevesebb alkalommal választották a kontaktusváltozatokat (27,66%). Míg legritkábban a kontrollcsoport tagjai tartották ugyanezeket a változókat nyelvileg természetesnek (23%).

Az adatelemzés megerősíti a kutatás elején felállított hipotézist, azaz a magyar-szerb kétnyelvű egyetemisták nyelvhasználatában felfedezhető a szerb nyelv kontaktushatása, továbbá azok a magyar-szerb kétnyelvű egyetemisták körében, akik az államnyelven folytatják tanulásaikat gyakrabban figyelhető meg a szerb nyelvi hatás magyar nyelvhasználatuk során.

5. Összegzés

Jelen kutatás célja a szabadkai magyar-szerb kétnyelvű felsőoktatási képzésben résztvevő diákok nyelvhasználati sajátosságainak elemzése volt. Az empirikus adatgyűjtés arra kívánt választ adni, hogy a vajon megfigyelhető-e a szerb nyelvi kontaktushatás a magyar-szerb kétnyelvű egyetemisták/főiskolások nyelvhasználatában, továbbá, hogy kihatással van-e a szerb nyelvi kontaktushatás mértékére a kétnyelvű egyén által folytatott tanulmányok oktatási nyelve.

A kutatási eredmények alátámasztják azon hipotézist, mely szerint a magyar-szerb kétnyelvűek nyelvhasználati mintázata eltér az egynyelvűekétől. A vajdasági felsőoktatásban résztvevő kétnyelvű diákok körében megfigyelhető a szerb nyelv hatása bizonyos nyelvi változók esetében, azonban a kontaktushatás nem nagy mértékű. Számottevő eltérések nem figyelhetők meg a vajdasági szerb-magyar kétnyelvűek magyar nyelvhasználatában a magyarországi egynyelvű diákok nyelvhasználatához képest, továbbá jelentős változások sem figyelhetők meg a kétnyelvű diákok magyar nyelvhasználati mintázatában a magyarországi egynyelvű diákok nyelvhasználatához képest. A kutatási eredmények azt a hipotézist is alátámasztják, hogy a kétnyelvűek által folytatott felsőoktatási tanulmányok nyelve kihatással van a szerb nyelvi kontaktushatás mértékére, hiszen a tanulmányaikat szerb nyelven folytató magyar-szerb kétnyelvű diákok nyelvhasználatában valamennyivel jobban megfigyelhető a kontaktushatás a tanulmányaikat magyar nyelven folytató egyetemistákkal/főiskolásokkal szemben.

Felhasznált irodalom:

- Bartha Csilla. 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései: Beszélők és közösségek*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Deme László. 1962. Hangsúly, szórend, hanglejtés, szünet. In: Tompa, József, ed. *A mai magyar nyelv rendszere II*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 458-522.
- Göncz, Lajos. 1999. *A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban)*. Budapest--Újvidék: Osiris Kiadó, Forum Könyvkiadó, MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Göncz Lajos és Vörös Ottó. 2005. Hungarian in the former Yugoslavia (Vojvodina and Prekmurje). In: Fenyvesi, Anna, ed. *Hungarian language contact outside Hungary: Studies on Hungarian as a minority language*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 187-240.
- Grétsy László és Kovalovszky Miklós. 1985. *Nyelvművelő kézikönyv 2. kötet*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Lanstyák István és Szabó Mihály Gizella. 1997. *Magyar nyelvhasználat – iskola – kétnyelvűség: Nyelvi változók a szlovákiai és magyarországi középiskolások néhány csoportjának magyar nyelvhasználatában*. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.
- Mackey, William F. 2004 (2006). The description of bilingualism. In: Tej K. Bhatia and William C. Ritchie, eds. *The handbook of bilingualism*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd: 22-30.